

УДК 130.1:[316.324.7:37]

DOI <https://doi.org/10.24195/sk1561-1264/2020-1-4>**Зінкевич Василь Іванович**

кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри менеджменту та підприємництва,
доцент кафедри економіки та менеджменту
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
вул. Івана Франка 24, Дрогобич, Львівська область, Україна

УМОВИ ЕТАПУ ЗРОСТАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ У ДИСКУРСІ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

У статті аналізуються умови етапу саморозгортання системи індустріальної освіти, до яких автором віднесено: дух епохи, філософію, наукову картину світу, світогляд, ідеологію. Пізнавальна робота спирається на два інструменти: цивілізаційний підхід і парадигму життєвого циклу соціальних систем. Період зростання системи індустріальної освіти займає час з 1700 по 1895 рік. Умови сприймаються як сукупність факторів зовнішнього середовища, що впливають на саморозгортання системи індустріальної освіти. Підкреслюється, що дух епохи починаючи з Нового часу був просякнутий вірою в силу людського розуму, його невичерпні можливості пізнання світу. Новий подих в нього вніс рух Просвітництва і капіталізм з соціалізмом. Підкреслюється визначальна роль філософії, у структурі якої Г. Гегель виокремив такі риси, як неспокій, внутрішнє бродіння, динаміка, диференціація і відокремлення, яке поєднується з устремлінням до об'єднання та інтеграції, утвердженням принципу «суб'єктивності», який розшифровували через свободу, індивідуалізм, раціональність, автономію діяльності. Підкреслюється, що на зміст і форму буття цього етапу суттєво вплинула зміна наявної наукової картини світу. Зазначається, що світогляд цього періоду пройшов декілька метаморфоз. На початку етапу суспільство було під впливом ідеї гуманізму Відродження, що сформувало нове ставлення до людської особистості, визнало індивідуальність однією з найцінніших людських якостей; зазначається, що світогляд цього періоду закономірно поступово набував статусу наукового. На це вплинув розвиток науки, що концептуалізувалась і набрала соціальної ваги; ідеологічне забезпечення розбудови системи індустріальної освіти у буржуазних і соціалістичних країнах спрямовувалось різними ідеологемами. Якщо у першому разі привалювала ліберальна ідеологія, то у другому – «працював» марксизм-ленінізм, а у наступному періоді деякі інші країни керувались вченнями власних керівників. Загалом же ідеологія за цей час пройшла довгий шлях трансформації від раціоналізму до появи перших ознак технократизму, що на наступному етапі саморозгортання системи індустріальної освіти набрав зрілості і став агресивним. Світ потрапив у пастку раціоналізму і тим самим наблизив індустріальну цивілізацію до саморозпаду. На цьому ж етапі вже на розвиток освіти почала повною мірою впливати й нова культура, що утворила ціннісно-сміслове поле власне індустріальної цивілізації.

Ключові слова: індустріальна цивілізація, освіта, життєвий цикл, зростання, підстава, умови, дух епохи, філософія, наукова картина світу, світогляд, ідеологія.

Вступ. Освіта як суспільне явище має подвійне буття або є явищем дихотомічним, тобто веде подвійне життя. Одна його частина схована у соціальному тілі планетарного організму і відома нам як соціальний інститут освіти, а інша – представлена у суспільстві соціальною системою освіти. У першому разі ми не можемо напряму впливати на його стан і рух, у другому – можемо її проєктувати і перепроєктовувати безкінечно, оскільки вона – це продукт рукотворний.

На початку XXI століття ми знаходимося у міжцивілізаційному просторі. Це означає, що він, міжцивілізаційний простір, одночасно утримує елементи системи індустріальної освіти і новоутворення, що несуть у собі елементи інформаційної доби. Тому нас цікавлять умови, за яких здійснюється вихід нового виду освіти з глибин соціального організму планети. Для цього ми вважаємо за доцільне звернутися до аналізу умов етапу зростання системи індустрі-

альної освіти і прослідкувати, які саме елементи склали умови саморозгортання цього явища і яким був їх зміст. Потім, діючи за аналогією, можемо сформулювати власне бачення, що рухає систему інформаційної доби в планетарне життя у структурі Світового суспільства знань. З цієї причини вважаємо, що дослідження умов етапу зростання системи освіти у дискурсі життєвого циклу індустріальної цивілізації є актуальною проблемою сучасності, що потребує теоретичної уваги з боку дослідників освіти.

Мета та завдання статті полягає у системному відтворенні зовнішніх умов сприяння зростанню системи освіти індустріальної доби.

Методи дослідження. Обов'язковими елементами методологічного комплексу дослідження мають стати два інструменти: цивілізаційний підхід і парадигма життєвого циклу соціальних систем. Перший потрібен для періодизації індустріальної доби з метою виокремити етап саморозгортання цього явища, а другий – для того, щоб встановити специфіку його зростання відповідно до стану суспільних відносин.

Результати. Умови – це сукупність факторів зовнішнього середовища, що впливають на саморозгортання системи індустріальної освіти. До них нами на попередньому етапі вивчення освітньої проблеми віднесено: «дух епохи», філософію, наукову картину світу, світогляд, ідеологію. У такій послідовності і розглянемо їх у період з 1700 року до 1985 року. За нашою періодизацією життєвого циклу індустріальної освіти етап зростання системи індустріальної доби має саме такий часовий вимір.

Починаючи з Нового часу «Дух епохи» був просякнутий вірою в силу людського розуму, його невичерпні можливості пізнання світу. І в науці, і в філософії, і в мистецтві цього історичного відрізка становлення людського суспільства здійснюються спроби побудувати всеосяжні замкнені філософські, наукові системи Всесвіту, які б претендували на повне знання про світ, людину, її природні і розумові здібності.

Новий підхід у нього вніс рух Просвітництва. Просвітництво – це широка ідейна течія, яка відображала, як відомо, антифеодальний, антиабсолютистський настрій освіченої частини населення, головним чином Європи, в другій половині XVII – XVIII століть.

Представники цієї течії – вчені, філософи, письменники – вважали метою суспільства людське щастя, шляхом до якого є переустрій суспільства відповідно до принципів, продиктованих розумом, і були прихильниками теорії природного права. Несправедливість та поневолення, які панують у суспільстві, вони вважали наслідком накинутих можновладцями законів, релігійних забобонів та нестачі справжніх знань. Просвітники мали широкий світогляд, у якому виокремлювалися концепція освіченого абсолютизму, ідея цінності людини, критика церкви, патріотизм, утвердження самосвідомості й самооцінки особи. Цим просвітники відрізняються від просвітителів, якими є всі носії освіти і прогресу. Просвітництво зародилося практично водночас у країнах Західної Європи – Британії, Франції, Нідерландах, Німеччині, Італії, Іспанії, Португалії, але швидко поширилося по всій Європі, включно з Річчю Посполитою і Російською імперією. Велику роль у його становленні відіграв швидкий розвиток природознавства та книгодрукування [1].

Таким чином, була створена позитивна духовна атмосфера для руху вперед шляхом еволюції наявного на той час європейського сегменту соціального світу. Для цього потрібно було розбурхати, як виявилось, протягом XIV–XV ст. ідеями Реформізму затхлий дух Середньовіччя, а протягом другої половини XVII–XVIII ст. внести в духовний простір Європи інноваційні ідеї Просвітництва.

Над формуванням духу нової доби активно працювала в цей період більшість мислителів, що опікувалися конкретно-науковими пошуками, філософськими проблемами і літературою та мистецтвом. Серед них: Галілей (1564–1642), Декарт (1596–1650), Локк (1632–1704), Гоббс (1588–1679), Лейбніц (1646–1716), Ломоносов (1711–1765), Ньютон (1643–1727), Кант (1724–1804), Гегель (1770–1831), Гете (1749–1832), Кант (1798–1857), Спенсер (1820–1903), Еддінгтон (1882–1944), Ейнштейн (1879–1955), Карнап (1891–1970), Максвелл (1831–1879), Рассел (1872–1970) та інші. Тому далеко не випадково, що за таких обставин освіта здобула потужного поштовху для подальшого зростання.

Сила цієї семантичної сентенції – «Дух епохи» – полягає, як зазначив Г. Гегель у праці «Политическое произведение», у тому, що «якщо тільки дух народу піднімається на більш високий рівень, всі моменти державного устрою, пов'язані з попередніми рівнями його розвитку, втрачають свою усталеність, вони повинні занепасти, і не існує сили, здатної їх утримати» [2, с. 379].

Про специфіку «Духу епохи» останнього періоду, маються на увазі стадії капіталізму, можна дізнатися з праці М. Вебера «Протестантська етика і дух капіталізму» (нім. *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus*) (1905). Переклад українською мовою вийшов 1994 року у видавництві «Основи» [3, с. 269]. «Протестантська етика і дух капіталізму» є спробою пояснення зв'язку між віросповіданням і соціальними розшаруваннями, яка аналізує комплекс психологічних й культурних факторів, що сприяють поширенню капіталізму та утвердженню ринкових відносин в економіці. Особливу увагу М. Вебер приділяє, як відомо, вивченню професійної етики протестантизму, зокрема, пуританського аскетизму та Лютерівської концепції покликання як фактора, що сприяв інтенсивній раціоналізації господарського й політичного життя Заходу. Отже, він – «Дух епохи» – є найпотужнішим семантичним (духовним чинником) рушієм соціального розвитку планетарної спільноти. Саме вона, духовна атмосфера, сприяла тому, що людина увірувала спочатку в силу свого розуму, а згодом й у безкарність, що зіграло з нею врешті-решт поганий жарт.

Філософія Нового часу в горизонті становлення системи індустріальної освіти, що дала сузір'я видатних мислителів різних країн і народів, відіграє ключову роль у формуванні «духу індустріальної епохи», оскільки зумовлює напрями наукового мислення, методи науки, відтворює наукову картину світу, формує світогляд, що породжують відповідну ідеологію саморозгортання планетарної спільноти у певних умовах її буття. «Цей період отримав назву «класичний», і саме з цим вихідним поняттям пов'язується уявлення про взірці філософствування. «Класичний тип філософії тут розуміється у двох смислах: 1) у широкому – як етап, що існує в кожному історичному епоху і є взірцем для неї, зберігаючи цінність і для наступних епох; 2) у більш вузькому – як філософська традиція XVII–XIX століть» [4, с. 132].

Для нас важливим чинником є поява соціальної філософії, що оформилася в XVIII ст., завдяки якій розвинулась філософія науки і техніки, а також, що важливо, філософія людини Просвітництва (ідеї «духу законів», суверенітету та освіти народу, суспільного договору, здорового глузду і таке інше).

Філософія Нового часу зробила значний внесок у вироблення фундаментальної картини світу, тісно пов'язаної, з одного боку, з математикою і природознавством, а з іншого боку, з метафізикою. При цьому в XVII ст. Р. Декарт, Б. Паскаль, Г.В. Лейбніц були водночас математиками і природознавцями, а створена ними філософська картина світу була природничо-науковою. До середини XIX ст. філософська і природно-наукова картина світу до певної міри відокремлюються одна від одної, проте протягом всього Нового часу філософія, що розуміє себе найчастіше цілісною системою, включала філософію природи як свою системно-методологічну частину.

Суперечки про сутність і специфіку філософії Нового часу, або «епохи модерну» (нім. – *die Moderne*, англ. – *Modernity*), почалися ще в самій цій філософії. Ю. Габермас вважає, що найбільш зрілу її самосвідомість можна зустріти у Г. Гегеля, який виокремив такі її риси, як неспокій, внутрішнє бродіння, динаміка, диференціація і відокремлення, яке поєднується з устремлінням до об'єднання та інтеграції, утвердження принципу «суб'єктивності», який розшифровували через свободу, індивідуалізм, раціональність, автономію діяльності.

Поряд з цим Г. Гегель та інші мислителі XIX ст. підкреслюють відчуження індивідів від суспільства і від самих себе – моменти, що стали головними у К. Маркса і в неомарксизмі. Критично налаштовані С. К'єркегор і Ф. Ніцше акцентують такі негативні моменти «проекту модерну» як інструментально-маніпуляторську владу розуму, науки, офіційної релігії, лицемірство моралі тощо. Критика «класичної» думки була підхоплена в XX ст. Е. Гуссерлем, М. Гайдеггером, Б. Расселом, К. Поппером та іншими дослідниками, зрештою, у наступному періоді представниками «постмодернізму».

Отже, філософська думка переформатувала дух аграрної цивілізації на дух індустріальної цивілізації, що докорінно оновило науку про природу, людину і суспільство, методи пізнання, загальну картину світу, свідомість людини, ідеологію поведінки людини щодо науки, техніки, культури, освіти, управління технічними і соціальними процесами.

Суперечності, що виникли у сфері філософського пізнання світу на етапі становлення системи індустріальної освіти, пронизали собою наскрізь усе духовне життя світової спільноти і, більше того, розкололи його навпіл і породили низку кривавих протистоянь у суспільстві з різних причин – ресурсних, матеріальних, фінансових, етичних, національних, расових тощо.

У надрах філософської думки відбувся розкол на класичну і неklasичну філософію. Саме так: крім неklasичної науки, існувала і неklasична філософія, яка сформувалася під впливом бурхливих соціальних подій кінця XIX – початку XX століть та зміни стилю мислення в природничих науках. Розвиток філософської думки об'єктивно зумовлював значні зміни в горизонті науки, світогляду і ідеології цього етапу, оскільки він був надзвичайно тривалим.

На зміст і форму буття наукової картини світу доби модерну суттєво вплинула зміна наявної наукової картини світу. Якщо на першому етапі життєвого циклу навколишній світ сприймався як статична картина, а її образом був годинник, то наразі вона прийшла у спонтанний рух, що мав вектор розвитку, опанувати яким стало можливо завдяки філософським працям Г. Гегеля, передусім завдяки його діалектиці як якісно новому інструменту пізнання навколишнього світу. «Картина світу цієї епохи формується навколо трьох основних тем: розум, природа і прогрес» [5, с. 27–32].

На цю обставину в науці звернув увагу В.І. Вернадський, який писав: «Ще недавно зведення явища до руху всіма вважалося основною, кінцевою метою наукового знання. Це прагнення проникло в науку ззовні з широких ідей італійської натурфілософії XVI століття і остаточно опанувало нею в кінці XVIII і, головним чином, у першій половині XIX століття. У цей час все глибше і сильніше піднімаються заперечення проти самої цієї задачі, і цілком можливо, що це прагнення, яке проникає в сучасний науковий світогляд, є такою ж фікцією, науково важливою і корисною, як шукання *perpetuum mobile* або квадратури кола за старих часів» [6, с. 197].

Отже, становлення системи індустріальної освіти відбувалось під патронатом вже зміненої наукової картини світу, оскільки в кінці XVIII і в XIX століттях поширюється образ гідродинамічних потоків з властивими їм безперервністю, нескінченністю, динамічністю. Цей образ використовується в еволюційній геології (теорія рідкої Землі), термодинаміці та електродинаміці.

Отже, наукова картина світу цього періоду, завдяки якій пересічна людини знаходить своє місце у суспільстві і світі, виявилася принципово іншою, ніж вона була на етапі зародження системи індустріальної освіти. Тому сприйняття нею капіталістичного світу, бачення перспектив свого життя в ньому і планування практичної поведінки в техногенному суспільстві було принципово іншим. Тому далеко не випадково у повітрі запахло світовою революцією. Його інтенсивно продукував дух капіталізму того часу і непримиренність робочого класу, що інтенсивно формувався головним чином з сільського населення.

Світогляд етапу становлення системи індустріальної освіти пройшов декілька метаморфоз. Він, як виявляється, річ дуже тонка і мінлива. Загалом вважається, що світогляд є кінцевим продуктом впливу філософії і науки на свідомість особистості. Але на практиці навіть під час першого погляду на це явище стає очевидним той факт, що «Деякі частини навіть сучасного наукового світогляду були досягнуті не шляхом наукового пошуку або наукової думки – вони увійшли в науку ззовні: з релігійних ідей, з філософії, з суспільного життя, з мистецтва. Але вони втрималися в ній тільки тому, що витримали пробу наукового методу» [6, с. 181].

На початку етапу становлення системи індустріальної освіти суспільство було під впливом ідеї гуманізму Відродження, що сформував нове ставлення до людської особистості, визнав індивідуальність однією з найцінніших людських якостей. «Реабілітація» природи означала підхід до неї як до об'єкта наукового дослідження й початок розвитку нового природознавства на основі нової методології. Остання обставина потужно вплинула на зародження нового під-

ходу до системи освіти того часу. Нова методологія породила якісно нову освіту в горизонті загального прогресування філософії гуманізму.

Водночас варто зазначити, що світогляд цього періоду закономірно поступово набував статусу наукового. На це вплинув потужний розвиток науки, що концептуалізувалась і набрала соціальної ваги в горизонті впливу на соціальний розвиток європейської спільноти. На цей процес потужно вплинули науковці. Так, відомо, що «фундатором науки називають Джордано Бруно, який у протистоянні з церквою доводив право науки бути панівним напрямом світогляду та її можливості у перетворенні світу. На вівтар наукових істин Дж. Бруно приніс у жертву своє життя. Він глибоко вірив, що наука зробить людину щасливою, людство буде процвітати завдяки використанню наукових досягнень. Через сто років після страти Дж. Бруно здійснилося його пророцтво – наука перемогла [7].

Далі на цьому етапі становлення життєвого циклу індустріальної освіти світогляд почав відігравати роль провідного мотиватора і регулятора у просторовій і часовій орієнтації і поведінці людини в науковій, освітянській, технічній, сімейній і навіть особистісній сферах її життєдіяльності.

Його потужний вплив на людину і стан суспільства пояснюється тим, що світогляд – це не просто знання, а деяке інтегральне духовне утворення, оскільки: 1) він повинен надавати людині не стільки поглиблені знання про закони тих чи інших сфер реальності, а знання разом із оцінкою, відношенням, людським ставленням до явищ дійсності; 2) предмет світогляду – відношення «людина – світ» – постає майже неозорим, безмежним і тому певною мірою невизначеним. Звідси і випливає те, що світогляд ніби синтезує цілу низку інтелектуальних утворень, таких як знання, бажання, інтуїція, віра, надія, життєві мотиви, мета тощо. Через це складниками світогляду постають погляди, переконання, принципи, ідеали, цінності, вірування, життєві норми та стереотипи.

Тому, за нашим баченням логіки розвитку світогляду на етапі становлення індустріальної освіти під впливом тогочасної науки і філософії, слід розглядати через два моменти: перший з них торкається загального онтологічного розвитку цього елемента духовної сфери на початковому відрізку часу під натиском революції в науковій сфері; другий – розходження і наростання суперечності між так званим ідеалістичним і матеріалістичними його крилами, що набуло розмаху з появою на історичній арені марксистів.

Формування наукових засад світогляду, що надали йому на початку рис наукоцентризму і раціоналізму, що є загальноновизнаними ознаками новочасної філософії, зумовили вибір як головного філософського сюжету проблему наукового методу пізнання. Матеріалістичний емпіризм (Ф. Бекон), з'ясування досвідної природи пізнання (Дж. Локк), раціоналістична концепція пізнання (Р. Декарт, Б. Спіноза), дослідження можливостей одержання правильного знання, тобто ідеалістичний емпіризм (Д. Юм і Дж. Берклі), надійно започаткували наукове розроблення філософських світоглядних ідей.

Заслугою філософів Нового часу є розроблення філософської концепції людини – її соціального статусу, свободи і шляхів розвитку (Т. Гоббс; діячі французького Просвітництва (друга чверть XVIII ст.) – Ш.-Л. Монтеск'є, Вольтер, Ж.-Ж. Руссо; енциклопедисти – французькі матеріалісти Д. Дідро, Ж.-О. де Ламетрі, П.-Ж. Гольбах, К.-А. Гельвецій)»[8, с. 280]. Тут явно на формування світогляду Нового часу переважно впливала наука.

На другому відрізку етапу становлення індустріальної освіти провідна роль закріпилася за філософією, що диференціювалась і отримала своїх носіїв. Одна частина індустріального суспільства стала носієм переважно ідеалістичного світогляду, а інша – матеріалістичного, одна переважно релігійного, а інша – атеїстичного. Цьому певною мірою сприяла новоявлена класова структура індустріального суспільства, що складалася з буржуа і робітничого класу.

На кінець XIX століття світоглядні погляди явно почали домінувати над іншими елементами духовної сфери індустріального суспільства. Саме зважаючи на світоглядне протистояння класів у тогочасній Європі увесь світ на порозі XX ст. опинився на краю кривавих подій. «Не лише політика, а й культура формувалася цим розколом, тому що він утворював таку цивілі-

зацію, яка багато думала про гроші й була найбільш тверезомислячою та комерціалізованою в історії. Можна й не бути марксистом, але погодитися з відомим звинуваченням у «Комуністичному маніфесті», що в новому суспільстві «не залишилося жодних відносин між людьми, крім голого особистого інтересу, крім бездушної «оплати готівкою». Особисті відносини, сімейні обов'язки, кохання, дружба, сусідські й громадські стосунки набули відтінку або присмаку комерційного егоїзму» [8]. Освіта цієї доби мала виконувати свою просвітницьку функцію і готувати маси людей до буремних подій «кривавого століття».

Таким чином, на цьому етапі зі світоглядом відбулось декілька серйозних метаморфоз. Він, по-перше, вийшов на перший план у духовній сфері індустріального суспільства; по-друге, набув рис науковості, тобто став науковим світоглядом; по-третє, змістив на другий план антропоцентризм і, як наслідок, людина поступово стала зводити до духовного життя індустріального суспільства.

Ідеологія етапу становлення системи індустріальної освіти як самостійна форма склалася в тісному зв'язку з двома процесами, що розгорнулися в країнах Західної Європи в XVII–XVIII ст.: становленням буржуазного суспільства і виникненням науки. У період коли в низці країн відбулися революції, які вивели на арену політичного життя маси людей, коли почалися радикальні перетворення в продуктивних силах і суспільних відносинах, коли авторитет науки став тіснити авторитет релігії і церкви, виникла усвідомлена потреба в цілеспрямованому впливі на поведінку людей за допомогою впливу на їх свідомість. З'явилася потреба у виробленні концепцій, які б не тільки пропонували розуміння змін, що відбуваються, а й через саме це розуміння служили інструментом управління свідомістю людей, спрямовуючи їх активність в бажане для певної соціальної спільності русло.

Ідеологія завжди є, як відомо, продуктом спеціальної наукової праці. «Будь-яка досить багата інтелектуально ідеологія спирається на певну філософську концепцію. Якщо відповідна філософія була відсутня, творці ідеології нерідко самі створювали її. Подібним чином формувалася ідеологія французького Просвітництва, філософський фундамент якої заклали Вольтер, Монтеск'є, Руссо, Дідро, Гельвецій. В обґрунтуванні ідеології німецького Просвітництва величезну роль зіграли філософи Лессінг, Гердер, Гете, Шиллер. Філософською основою марксистської ідеології став створений Марксом і Енгельсом діалектичний і історичний матеріалізм, який отримав подальший розвиток у працях Каутського, Плеханова, Леніна, Грамші, Лукача, інших філософів [9, с. 792].

Своєрідність ідеології в порівнянні з філософією полягає передусім у тому, що вона зосереджена переважно на осмисленні соціальної реальності в тісному зв'язку з інтересами і потребами певних спільнот людей (соціальних верств, етносів, класів, населення тієї чи іншої країни, всього людства). Вона висловлює їхнє ставлення до цієї дійсності за допомогою формулювання прийнятих, поділюваних цією спільністю ідеалів і цінностей.

Інша відмінна риса ідеології полягає в тому, що вона орієнтує окрему людину, спільності людей на соціально-практичну діяльність, на вирішення конкретних проблем, завдань, від яких залежить реалізація інтересів, цінностей, ідеалів цієї спільноти. Можна сказати сильніше: ідеологія не тільки формулює цінності і ідеали, не тільки орієнтує на їх досягнення, а й пропонує напрями, шляхи, що ведуть до здійснення цієї мети. Вона вчить, в ім'я чого жити, як слід чинити, діяти.

Третя риса ідеології: вона ставить за мету вироблення певного розуміння дійсності, але це розуміння не приймає форму наукової теорії. Ідеологія не є наукою ні за формами та методами мислення і обґрунтування, ні за остаточними результатами, що використовуються нею, оскільки сукупність ідей, з яких складається ідеологія, не піддається процедурам перевірки, що застосовуються в природничих і гуманітарних науках. Цей момент слід особливо підкреслити, оскільки в сучасному світі є величезна кількість ідеологій і дуже багато з них претендують на науковість, на те, що саме вони є єдино вірними, єдино істинними» [9, с. 791].

Становлення індустріального суспільства конче потребувало розробки специфічної ідеології як практичного засобу саморегуляції поведінки усіх учасників соціального процесу, зокрема й у сфері професійної освіти.

За таких умов ми розглядаємо ідеологію як сукупність семантичних фільтрів або системи «поглядів і ідей, в яких усвідомлюються і оцінюються відношення людей до дійсності і один до одного, соціальні проблеми і конфлікти, а також містяться цілі (програми) соціальної діяльності, спрямованої на закріплення або зміну (розвиток) даних суспільних відношень» [10, с. 206].

Ідеологія в розбудові індустріальної освіти відігравала систему семантичних фільтрів, завдяки яким формувався її образ, технологія навчання і виховання, а головне – вимальовувався образ індустріальної людини, який вона мала сформувати разом з іншими чинниками духовного виробництва для потреб конвеєрного виробництва.

Ідеологічне забезпечення розбудови системи індустріальної освіти у буржуазних і соціалістичних країнах спрямовувалось різними ідеологемами. Якщо у першому разі привалювала ліберальна ідеологія, то у другому – «працював» марксизм-ленінізм, а у наступному періоді деякі інші країни керувались вченнями власних керманічів, наприклад, у Китаї – вченням Мао дзе Дуна, на Кубі – Фіделя Кастро, у Північній Кореї – Кім Ір Сена.

Завершується розгляд метаморфоз ідеології від її породження на перших стадіях етапу становлення індустріальної системи і до набуття нею сталого імперативу поведінки класу багатих і класу бідних на європейській і світовій арені у вигляді двох непримиренних форм: лібералізму і марксизму. Протистояння їх з самого початку мало ідейний характер і тому примирення його було принципово неможливим. Під наступний етап розвитку світової спільноти було закладено міну уповільненої дії, що базувалась на абсолютизації технічного і експериментального знання.

Загалом же ідеологія за цей час пройшла довгий шлях трансформації від раціоналізму до появи перших ознак технократизму, що на наступному етапі саморозгортання системи індустріальної освіти набрав зрілості і став агресивним. Завдяки агресивності технократизму соціальний світ на етапі зрілості системи індустріальної освіти потрапив у пастку раціоналізму і тим самим наблизив індустріальну цивілізацію до саморозпаду.

Висновки. Таким чином, духовна атмосфера індустріальної освіти до якої ми віднесли: «Дух епохи», філософію, наукову картину світу, світогляд, нарешті, ідеологію, на етапі зростання не тільки пережили суттєві метаморфози у власному просторі, а й встигли розколотись на дві ідеологічно непримиренні світові системи – ліберальну і комуністичну.

На цьому ж етапі вже на розвиток освіти почала повною мірою впливати й нова культура, що утворила ціннісно-сміслове поле власне індустріальної цивілізації. До цього моменту на людину і суспільство впливала культура аграрної доби, що була консервативним чинником і тому утримувала суспільство в старому режимі функціонування.

Зрозуміло, що довготривале протистояння цих двох ідеологізованих підсистем у соціальному тілі планетарного організму принципово було неможливим. Їх співіснуванню не сприяло, як мінімум, три чинники, а саме: 1) подальший розвиток науки, що вимагав інших форм комунікацій і системного управління соціальним розвитком; 2) принципова несумісність двох світоглядів і двох ідеологічних сил, що керувались більше практикою класової боротьби, ніж колективними потребами забезпечення консолідованого життєустрою планетарної спільноти; 3) ідеологія молодого на той час технократизму, що швидко набирала силу і вела до силового вирішення соціального конфлікту. Віра у всемогутність ідеології технократизму спиралась на віру у всемогутність наукового знання.

Список використаних джерел

1. Гегель Г. Политические произведения. Москва : 1978. С. 379.
2. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / пер. з нім. О. Погорілого. Київ : 1994. 269 с.
3. Дротянко Л.Г. Феномен фундаментального і прикладного знання (Постнекласичне дослідження). Київ : 2000. С. 132.
4. Водопьянов В.Н. Формирование мировоззрения Нового времени. *Концепт: науч.-метод. электронный журнал*. 2017. Т. 23. С. 27-32. URL: <http://e-koncept.ru/2017/770427.htm>.

5. Вернадский В.И. Научное мировоззрение. На переломе. Философские дискуссии 20-х годов: Философия и мировоззрение. Москва : Политиздат, 1990. С. 197., С. 181.
6. Культурологія: Культура Нового часу / Британ В.Т., Бруй Т.О., Висоцький О.Ю. та ін. URL: <http://libr.org.ua/book/220/3307.html>.
7. Філософія Нового часу. Пазенок В.С. Філософія : навч. посіб. Київ : 2008. 280 с. URL: https://pidruchniki.com/1935061052076/filosofiya/filosofiya_novogo_chasu.
8. Философия: учеб. для вузов / под общ. ред. В.В. Миронова. Москва : Норма, 2005. С. 791–792.

References

1. Hehel H. (1978). *Polytycheskye proyzvedeniya [Political works]*. Moscow.
2. Veber M. (1994). *Protestantska etyka i dukh kapitalizmu / per. z nim. O. Pohoriloho [Protestant ethics and the spirit of capitalism]*. Kiev. 269 s. [in Ukrainian].
3. Drotianko L.H. (2000). *Fenomen fundamentalnoho i prykladnoho znannia (Postneklasychne doslidzhennia) [The phenomenon of fundamental and applied knowledge]*. Kiev. S. 132. [in Ukrainian].
4. Vodopianov V.N. (2017). *Formyrovanye myrovozzreniya Novoho vremeny. Kontsept: nauch.-metod. elektronnyi zhurnal [Formation of the worldview of modern times]*. T. 23. S. 27–32. URL: <http://e-koncept.ru/2017/770427.htm>. [in Russian].
5. Vernadskiy V.Y. (1990). *Nauchnoe myrovozzrenye. Na perelome. Fylosofskye diskussyy 20-kh hodov: Fylosofiya y myrovozzrenye [Scientific worldview. At the turning point. Philosophical Discussions of the 20s: Philosophy and Worldview]*. Moscow : Polytyzdat, S. 197., S. 181. [in Russian].
6. *Kulturolohiia: Kultura Novoho chasu [Culturology: Modern Culture]*. / Brytan V. T., Bruy T. O., Vysotskiy O. Yu. ta in. URL: <http://libr.org.ua/book/220/3307.html>. [in Ukrainian].
7. Pazenok V.S. (2008). *Filosofia Novoho chasu. Filosofii: navch. posib [Philosophy of the New Age]*. Kiev. 280 s. URL: https://pidruchniki.com/1935061052076/filosofiya/filosofiya_novogo_chasu. [in Ukrainian].
8. *Fylosofiya: ucheb. dlia vuzov / pod obshch. red. V. V. Myronova [Philosophy: textbook. for universities]*. Moscow : Norma, 2005. S. 791–792. [in Russian].

Zinkevych Vasyl Ivanovych

Candidate of Agricultural Sciences,

Associate Professor at the Department of Management and Entrepreneurship,

Associate Professor at the Department of Economics and Management

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

24, Ivana Franka str., Drohobych, Lviv region, Ukraine

GROWTH STAGE CONDITIONS OF THE EDUCATION SYSTEM IN THE LIFE CYCLE DISCOURSE OF INDUSTRIAL CIVILIZATION

The article analyzes the self-deployment conditions of the industrial education system, referred by author to: the spirit of the era, philosophy, the scientific picture of the world, worldview, ideology. Cognitive work is based on two instruments: the civilizational approach and the paradigm of the life cycle of social systems. The growth period of the industrial education system is includes 1700-1895. Conditions are perceived as a set of environmental factors that influence the self-deployment of the industrial education system. It is emphasized that since the New time the spirit of the era has been imbued with faith in the power of the human mind, its inexhaustible possibilities of knowing the world. The Enlightenment movement and capitalism with socialism brought new breath to it. The decisive role of philosophy is emphasized. In its structure H. Hegel distinguished such features as anxiety, internal fermentation, dynamics, differentiation and separation, combined with the aspiration towards unification and integration, the affirmation of the principle of "subjectivity", which was deciphered through freedom, individualization, rationality, autonomy of activity. It is emphasized that the content and form of being at this stage were significantly influenced by the change in the existing scientific picture of the world. It is noted that the world view of this period

has undergone several metamorphoses. At the beginning of the stage, society was influenced by the idea of Renaissance humanism, which formed a new attitude towards the human personality, and recognized individuality as one of the most valuable human qualities; it is noted that the worldview of this period gradually acquired the status of scientific. This was influenced by the development of science that conceptualized and gained social weight; ideological support for the development of the system of industrial education in bourgeois and socialist countries was directed by various ideologists. If liberal ideology prevailed in the first case, then marxism-leninism "worked" in the second, and in the following period some other countries were guided by the doctrines of their own governors. On the whole, ideology has undergone a long journey of transformation from rationalism to the emergence of the first signs of technocratism, which matured and became aggressive at the next stage of self-deployment of the industrial education system. The world has fallen into the trap of rationalism, thus bringing industrial civilization closer to self-destruction. At the same stage, a new culture began to fully influence the development of education, which formed the semantic value field of industrial civilization.

Key words: *industrial civilization, education, life cycle, growth, basis, conditions, spirit of the era, philosophy, scientific picture of the world, worldview, ideology.*